

MLINŠČICA - POSVOJENI SPOMENIK OŠ RODICA

Mlinščico so naši predniki izkopali pred več kot 330 leti (najstarejši pisni vir sega v leto 1674). Leta 1899 so vsi takratni uporabniki vodne moči ustanovili Vodno zadrugo ob desnoobrežni Mlinščici, ki je natančno urejala pravice in dolžnosti uporabnikov vode (delovala je do leta 1962). Ob Kamniški Bistrici je bilo v preteklosti še osem drugih mlinščic, od katerih sta dve povsem opuščeni in zasuti (Šmarska mlinščica in domžalska mlinščica Žagana voda), ostale pa tečejo še danes. Naša HOMŠKA MLINŠČICA je za Homškim hribom speljana iz Kamniške Bistrice in se po 10 kilometrih toka pri Mali Loki vanjo spet izlije. Pred stotimi leti je gnala najmanj 16 mlinov, šest žag in dve kovačiji. Vodne naprave so stale ob njeni strugi približno na vsakih 250 metrov. Danes so te naprave opuščene, voda pa poganja nekaj malih vodnih elektrarn, ki proizvajajo električno energijo. V srednjem delu njene struge, na območju Jarš in Rodice, kjer je na razdalji kilometra in pol še pred 50. leti obratovalo sedem mlinov, dve žagi in ena kovačija, smo speljali Učno pot ob Mlinščici. Na učni poti doživimo utrip živahnosti Mlinščice in Kamniške Bistrice, opazujemo številne sledove nekdanje izrabe Mlinščice in spoznamo izrabo vodne moči danes.

Učna pot je krožno speljana z začetkom in koncem pred OŠ Rodica. Dolga je tri kilometre; da jo prehodimo in si ogledamo zanimivosti ob njej, pa potrebujemo najmanj dve do tri ure časa. Želimo vam prijeten sprehod po Učni poti ob Mlinščici.

1. Informativna tabla pred OŠ Rodica

Informativna tabla je postavljena na zahodni strani šolske stavbe OŠ Rodica, na Kettejevi ulici 13. Ob njej se seznanimo s potekom Učne poti ob Mlinščici in si ogledamo mlinski kamen, ki je nekoč mlel žito v Slabičevem mlinu s Spodnjih Jaršah.

2. Most čez Kamniško Bistrico

Reka Kamniška Bistrica je nekoč prestavljala svojo strugo med Jaršami in Količevim v širini 200 metrov, po letu 1956 pa je bila regulirana. Reka ima izrazit hudourniški značaj, saj je najvišja voda lahko tudi 240 krat višja od najnižje. Zanj je značilen snežno-dežni rečni režim, kar pomeni, da ima najvišjo vodo spomladi zaradi taljenja snega in jeseni zaradi obilnejšega deževja, najnižjo pa pozimi zaradi snežnega zadržka in poleti zaradi visokih temperatur in večjega izhlapevanja. Ob strugi je zgrajen nasip, ki varuje naselja pred stoletnimi vodami. Tam so bile položene zbirne cevi za odpadne vode iz gospodinjstev, ki se prečiščuje v Centralni čistilni napravi v Domžalah. Naselja so se danes že povsem približala utrjenim brežinam.

3. Sotočje Pšate in Kamniške Bistrice

Leta 1948 so med Srednjimi in Zgornjimi Jaršami zgradili umetni razbremenilni kanal Pšate, ki odvaja visoke vode iz Pšate pred Mengšem in se v Zgornjih Jaršah izteka v Kamniško Bistrico. Zanimivo je križišče dveh tekočih voda: starejša struga Mlinščice teče spodaj, kanal Pšate pa nad njo. Ob Mlinščici je v Zgornjih Jaršah do leta 1952 obratoval Zalokarjev mlin. Nekaj sto metrov višje, kjer danes stoji tovarna Induplati, pa je do požara leta 1922 stal in obratoval velik industrijski Majdičev mlin. Na njegovem mestu je kasneje zrasla tovarna Induplati Jarše.

4. Osolinov mlin v Srednjih Jaršah

Osolinov mlin je edini mlin na tem območju, ki je preživel nacionalizacijo (1948) in denacionalizacijo (1995). Vodna moč že dolgo ni več zadoščala, zato je mlinske naprave poganjal elektromotor. Ob mlinski stavbi sta do leta 2001 stala dva velika žitna silosa. V zadnjem obdobju svojega obratovanja se je mlin usmeril v mletje polnovredne moke iz pšenice in rži. Zaradi nespodbudnih cen moke na tržišču se mletje ni več splačalo, zato so mlin v oktobru 2000 opustili. Mlin je skoraj desetletje propadal, potem pa so na njegovem mestu zgradili novo večstanovanjsko zgradbo. Opazujemo pa lahko ostaline nekdanjega Osolinovega mlina: pregrajeno strugo, zapornice, strojnico in turbino.

5. Kraljev mlin in Juhantova kovačija v Srednjih Jaršah

Kraljev mlin na desnem bregu Mlinščice je za pogon svojih naprav izrabljajal tri četrtine vodne moči Mlinščice, Juhantova kovačija na levem bregu pa preostalo četrtino. Mlin je obratoval do leta 1959, vodno kolo, ki je poganjalo kovaške stroje, pa je bilo opuščeno po požaru leta 1976. Kovaška tradicija se v dveh obratih nadaljuje še danes.

6. Slabičev mlin v Spodnjih Jaršah

Do tod pridemo mimo kapelice, ki jo je leta 1896, po uspešni obnovi mlina, zaradi svoje zaobljube dal zgraditi Matija Slabič. Lastniki nekdanj kmečkega mlina so zaradi opuščanja kmetovanja začeli mleti za velika industrijska podjetja. Poleg žita so mleli še krompir, sojo, maniok, kakav in fižol. Zaradi mlinarjeve bolezni je mlin leta 1973 prenehal obratovati. V letu 2001 so obnovili turbino, ki izrablja vodno moč Mlinščice za pridobivanje električne energije še danes.

7. Klemenčeva elektrarna na Rodici

Le 70 m pod nekdanjim Slabičevim mlinom je bilo leta 1987 v strugo Mlinščice vgrajeno manjše vodno kolo, to poganja generator, ki proizvaja nekaj malega električne energije za domače potrebe. Vodno kolo se danes le redko vrti, ker malenkostno zmanjšuje moč Slabičevi elektrarni. To dokazuje, kako natančno so naši predniki načrtovali vodne naprave na Mlinščici, ki so smele stati v razmaku najmanj 250 metrov, da niso jemale vodne moči sosednji vodni napravi.

8. Trnavčeva mlin in žaga na Rodici

Na desnem bregu Mlinščice stoji stavba nekdanjega Trnavčevega mlina, ki je kot manjši kmečki mlin obratoval do leta 1955. Na levem bregu Mlinščice je obratovala žaga, ki je z delovanjem prenehala leta 1970. Vodna moč Mlinščice na tem vodnem padcu danes ni izkoriščena.

9. Dolganova elektrarna na Rodici

Do leta 1935 je na tem mestu Mlinščica poganjala Šmonov mlin in žago, potem pa Hojakovo žago, ki pa je bila po drugi svetovni vojni nacionalizirana. Kmalu zatem, ko je bil obrat leta 1961 združen s Slovenijalesom Radomlje, so ga opustili. Na tem mestu je leta 1989 domačin Dušan Dolgan pričel graditi manjšo elektrarno, ki je začela obratovati leta 1997 in proizvaja električno energijo še danes. Od tod dalje Mlinščica nadaljuje svoj tok proti Domžalam, kjer preide v podzemne kanale. Zato je danes njen pretok za polovico manjši kot pred stotimi leti (danes 1 m³/sek., pred stotimi leti 2 m³/sek), kar onemogoča donosnejše izkoriščanje njene vodne moči v vsem njenem toku.

